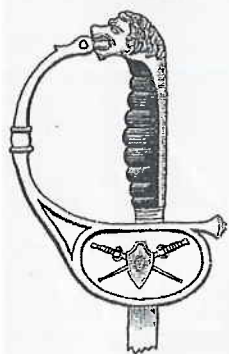

De Meesterdegen M. 1896

Omdat het een wapen is dat beslist niet zeldzaam is en we deze degen regelmatig voorbij zien komen, hebben we gemerkt dat er nogal wat variatie bestaat in, met name, de emblemen op de stootplaat en de wijze waarop het wapen gedragen werd. Die variaties nodigen nogal uit om "geduid" te worden, zodat er een aantal verhalen en mythes is ontstaan over de betekenis van de verschillen, iets waar ik mezelf ook zeker schuldig aan heb gemaakt door met stelligheid dingen daarover te beweren. Het spijt me, vrienden, het spijt me.... Alle reden dus om naar meer feitelijke informatie te gaan zoeken.

N°. 601.

600. Degen voor Schermmeester, met zwaar verguld gevest, hoornen greep, gedamascieerde kling, buitenmodel Insigne op de Stootplaat, met sleepplaat en ring, zil verdraad om de greep.	10.—
601. Idem, met verguld gevest, gedamascieerde kling, model Insigne op de Stootplaat	8.50
602. Degen voor Muzikant	7.50
603. Insignes voor Meesterdegen, model of buitenmodel	1.25

Afb. 1 Tekst en afbeelding uit de catalogus van S. de Jager, Haarlem (1902)

De invoering

Om feit en fictie te kunnen scheiden is het noodzakelijk de originele tekst van het invoeringsbesluit weer te geven:

"s Gravenhage 11 Juni 1896 IIe Afd. No.75
(...) Heeft wijders goedgevonden te bepalen, dat het aan hen, die overeenkomstig de bepalingen van evengenoemd Voorschrift (GHF: hier werd bedoeld het gewijzigde Voorschrift voor de schermoefeningen bij de Infanterie, de editie KMA 1896) den graad van Meester op één van de drie wapens (geweer, sabel of degen) bezitten, vergund wordt buiten dienst en voor eigen rekening, een degen te dragen waarvan het model bij deze wordt vastgesteld.

Het is gelijke aan dat, voor de stafmuzikanten bij de Regimenten Infanterie bij aanschrijving van 10 Maart 1875 No. 77 I, vastgesteld, met dit onderscheid, dat op de omgebogen stootplaat een embleem is bevestigd, van wit metaal, bestaande uit twee gekruiste degens.

De degen is bij den wapenfabrikant de Jager te Haarlem verkrijgbaar tegen den prijs van Negen gulden (f.9,-) per stuk, en mag worden gedragen aan een verlakt lederen koppel met drager; de koppelplaat moet van het nummer of het onderscheidingssteeken van het korps zijn voorzien.

De koppel, drager en koppelplaat zijn bij voornoemde fabrikant verkrijgbaar tegen de prijzen, respectievelijk van f.1,-, f.0,70 en f.0,50.

Aan de onderofficieren en minderen, die thans het recht hebben een sabeldegen te dragen en zich zulk een wapen hebben aangeschaft, wordt toegestaan, -als zij den graad van meester behouden- (zie blz.7, 2e alinea, der Algemeene bepalingen van meergenoemd Voorschrift) den degen te dragen, dien zij thans bezitten.

Deze vergunning wordt evenwel slechts verleend tot 1 Juni 1897, waardoor aan hen, die prijs stellen op dit distinctief als Meester geruimen tijd de gelegenheid wordt geboden zich dit aan te schaffen.

*De aanschrijving van 10 October 1843, no. 12 B, met R.M., betreffende het dragen van den sabeldegen door meesters en prévôts op de punt en espadon, wordt bij deze ingetrokken.
(Was getekend) Schneider "*

Mythe No.1

De Meesterdegen werd dus niet alleen gedragen door onderofficieren, wat wel wordt gehoord, maar nadrukkelijk ook door minderen, als zij Meester waren.

Mythe No.2

Er wordt wel gezegd dat het embleem op de stootplaat met een lauwertak om de gekruiste wapens voor de Meesters was en zonder lauwertak voor de Prevôts (onder-meesters). Uit het voorschrift wordt duidelijk dat tot 1897 ook de Prevôts een meesterwapen (sabeldegen) mochten dragen, daarna alleen de Meesters.

Mythe 3

Er wordt wel gezegd dat het embleem met de lauwerkrans voor degenen was die meester op alle drie de wapens waren en het embleem zonder de lauwerkrans voor de meesters op slechts één wapen. Deze mythe werd als waarschijnlijkheid genoemd door J. de Blij. De catalogus van de Jager uit 1902 geeft duidelijk aan dat het insigne van de gekruiste degens (achter een schild) van model is, de andere insignes buitenmodel. (zie afb.1). De meesterdegen die Puype afbeeldt (onder afb.137 en 139) is dan ook een buitenmodel. Buitenmodel zijn dus ook de emblemen met gekruiste sabels, gekruiste geweren, dubbele gekruiste wapens (2 bij 2) enzovoorts.

Mythe 4

De meesterdegen komt voor in een stalen schede met twee losse schederingen. Het verhaal is dat de stalen schede bedoeld was voor Meesters van een bereden onderdeel. Niet helemaal onlogisch omdat, bijvoorbeeld, ook voor de Officiersdegen Algemeen Model M.1820 er een versie was met een stalen schede voor de bereden officieren. Ik vermoed echter sterk dat de Meesters van een bereden onderdeel de meesterdegen zelfs helemaal niet gedragen hebben. In elk geval was dat in Ned. Oost-Indië het geval (zie hieronder) en het dragen van de Meesterdegen wordt in het Voorschrift in het Receuil Militair zo nadrukkelijk gekoppeld aan het Voorschrift Schermoefeningen bij de Infanterie dat het dragen van de degen tot de Infanterie beperkt lijkt te worden. Niet onlogisch, immers het model ervan kwam uit de traditie van de muzikantendegens der Infanterie-muziek. Als de Meesterdegen in stalen schede voor de bereden troepen zou zijn geweest zouden ze ook zeer waarschijnlijk zijn aangeboden door wapenmakers als Weyersberg, Kirschbaum & Co. en Eickhorn maar in de catalogi van deze firma's komt de variant met de stalen schede niet voor.

Mythe 5

De Meesterdegen komt voor met verschillende draagwijzen: met een knop op de haakband, met een mondband met oog en losse ring, met een knop, oog en ring. Het verhaal is dat de versie met alleen oog en ring (waarbij de degen dus hangend gedragen moest worden) een latere versie is dan de Meesterdegen met knop, die dus, zoals dat heette, "staande"gedragen werd in de zogenaamde vork-houder. Ook dit is onjuist. In het MS van J. v.d. Leeuw werd rond 1910 al de variant beschreven met zowel knop als oog en ring, zoals die tot aan het einde toe ook werd aangeboden door Eickhorn (fabrieksnummer 1590). Hier is dus ook sprake van een buitenmodel variant. Zie afb.2 voor de diverse draagwijzen. Alleen de draagwijze van een haakband met een knop is van model.

Mythe 6

Omdat volgens voorschrift de meesterdegen hetzelfde model was als de muzikantendegen zijn ze ook in werkelijkheid helemaal hetzelfde. Ook dit is niet juist. Het lijkt er op dat er zeker degens voorkomen die identiek zijn maar het is niet onmogelijk dat daarbij overbodig geworden muzikantendegens tot meesterdegen zijn vermaakt door een embleem aan te brengen. Volgens het voorschrift was daar niets op tegen. De muzikantendegens hadden echter vaak een leuwenkop met sluijk hangende manen, met daar dwars op, onder de manen, een aantal parallelle profiellijnen. Zie afb. 3 met een muzikantendegen en een gelijkgevoerde meesterdegen. Het is niet onmogelijk dat het daarbij gaat om een tot meesterdegen omgevormde muzikantendegen, ook al omdat de vroege afbeelding van de Jager al golvende manen laat zien. Ook de model-tekening van het KNIL heeft golvende manen.

Afb. 2 De diverse draagwijzen der meesterdegen, v.o.n.b. met knop (= van model), met oog en ring, met knop, oog en ring, met 2 ogen en ringen aan stalen schede (col. G.R. Hof)

Afb. 3 Leeuwenmanen van een (vroeg) muzikantendegen (links) en een meesterdegen (col. G.R. Hof)

Mythe 7

Bij diverse meesterdegens is achter het embleem een gekleurd stukje vilt aangebracht; diverse kleuren komen voor. Dit zou een aanduiding zijn voor het dienstvak. Niet onmogelijk maar ook hier weer zeker buiten-model want bij noch de eerste afbeeldingen in de de Jager catalogus, noch de model-tekening bij de KNIL degen, noch de afbeeldingen in de catalogi van Weyersberg en van Eickhorn wordt een stoffen achtergrond afgebeeld. Dit werd trouwens ook niet genoemd in het oorspronkelijke voorschrift uit 1896.

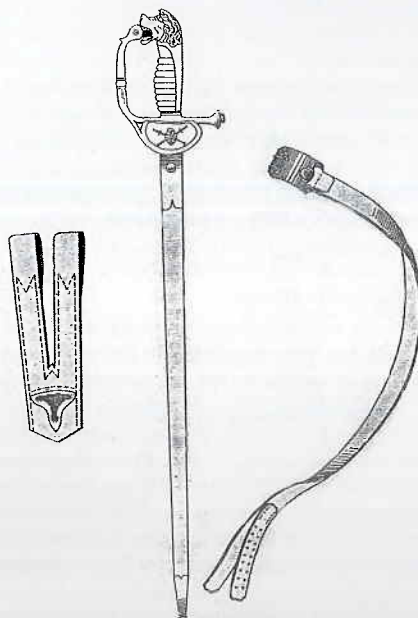
De Meesterdegen in Ned. Oost-Indië

Daarvoor gaan we te rade bij het Voorschrift dat in Indië werd uitgegeven voor of in 1907 :

“E. Voor Meesters op alle wapens en voor meesters op één wapen

1. De meesters op alle wapens, die niet bewapend zijn met de lange sabel, zijn gerechtigd buiten dienst een degen met degengordel te dragen van gelijk model als voor de stafmuzikanten is voorgeschreven met dit onderscheid dat op de omgebogen stootplaat een embleem is bevestigd van wit metaal, bestaande uit twee gekruiste degens.
2. De meesters op alle wapens, zowel bij de Cavalerie als bij de Artillerie, die met de lange sabel zijn bewapend, zijn gerechtigd buiten dienst, op den rechterbovenarm der attila, een onderscheidingsteeken te dragen, bestaande uit twee met zilverdraad op donkerblauw laken geborduurde gekruiste sabels,

met eveneens geborduurd korfgevest, rustende op een met gouddraad geborduurde, ter weerszijden oplopende olijftak, en het geheel bedekt door een met goud en zilverdraad, benevens roode zijde, gebombeerd geborduurde Koninklijke kroon.

Afb. 4 Meesterdegen en draagwijze uit het Indische voorschrift (vóór 1907)

3. Voor de meesters op één wapen (geweer, sabel of degen), zowel bij de bereden, als bij de onbereden wapens en diensten, is het onderscheidingsteeken van hetzelfde model als in de vorige alinea omschreven, met dit verschil, dat het, in stede van twee gekruiste sabels, één horizontaal liggende sabel van zilverdraad, vertoont.”

Dus voor het KNIL gold:

- de meesterdegen alleen voor meesters op alle wapens
- alleen voor de niet-bereden wapens

Bij het voorschrift van het Ned. Indische Leger is de degen van model met draagwijze afgebeeld (afb.4)

Eindnoten

- 1 In Recueil Militair 1896 blz.282 en 283
- 2 J. de Blij, Iets over Nederlandse sabels, in: Jubileumuitgave S.M.V. 1990 blz.32 en 33
- 3 Sabels voor Nederland en Koloniën, WKC Wapenfabrik Solingen-Wald 1935
- 4 Sabels voor Nederland en Koloniën, Carl Eickhorn Solingen z.j.
- 5 J.v.d. Leeuw, Wapencatalogus, Den Haag 1915
- 6 Verzameling op de voorschriften betreffende de kleding en uitrusting van het Nederlandsch-Indische Leger, Landsdrukkerij Batavia 1909